

Herczog Noémi

Az utolsó (Csehov-)tekercs

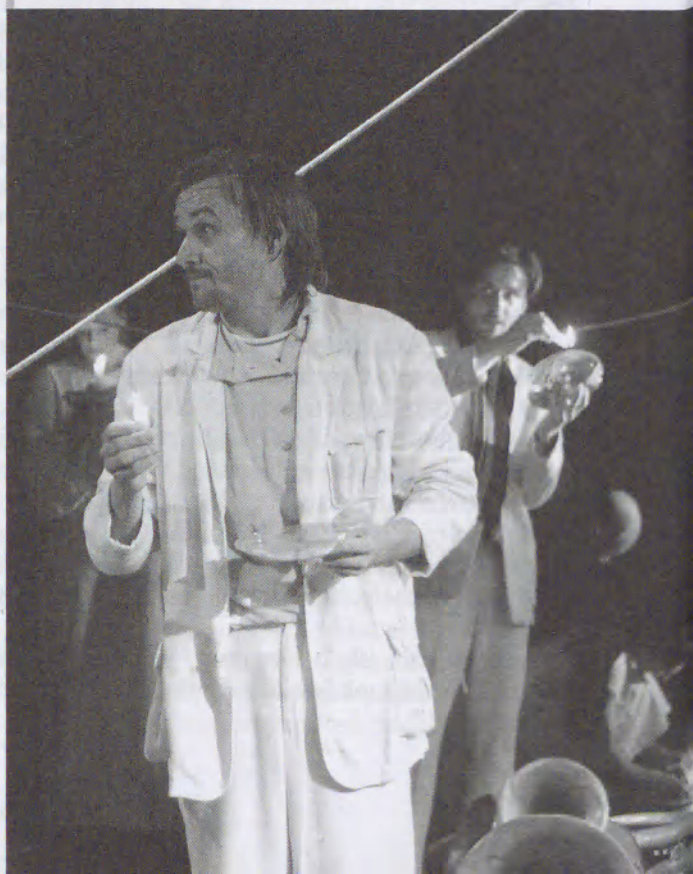
ANTON CSEHOV: HÁROM NŐVÉR

Mostanában többször hallottam idézni a nemrég tragikus hirtelenséggel elhunyt Fodor Géza szavait arról, hogy a *Három nővér* be kellene tiltani Magyarországon. Nem azért, mondta, mintha nem ez volna egyik legkedvesebb darabja, de talán eleget láttuk már, tessék továbblépni. Bár ez feltehetőleg egy kiragadott mondat, Fodor Géza tényleges problémát fogalmazott meg. Ha a színház egyetlen monopóliuma más művészetekkel szemben az egyszerűség, valóban érdemes volna több kortárs szerzőt is játszani, még ha a színház jelen-idejűsége már régóta, a rendezők színházában nem is ezen áll vagy bukik. Csehovban tényleg rejlenek mai problémák, de nincs benne bezacskózva a jó színház instant receptje. Ugyanúgy megteremtődhet Csehovból a leghalotabb színház, mint maga a feltámadás, mert egy szöveg nem önmagában jó vagy rossz, hanem attól, ha meglátjuk benne vagy belelátjuk azt a bizonyosat, ami nincsen meg semmi másban. Ha leborulunk a *Három nővér* nagysága előtt – nagy darab, igen, de miért is? –, abból aligha lesz izgalmas előadás. Pedig van olyan generáció, amely csak felvételről nézhet igazán megrázó *Három nővér*. Nagyobb a mítosz szele, mint maga a darab? De ha tényleg ilyen jól állunk Csehov-ismeretből, már ami a történetmesélést illeti, akkor talán építeni is lehet erre a tudásra.

Vidnyánszky Attila előadásában elveszhet az, aki nem ismeri a *Három nővér*, hiszen a darab elején Natasa és Andrej házasok, de csak később következik a lánykérés. A tűzvészrel nyit a kép, majd visszaugrunk az időben, csak a katonák kivonulása után látjuk retrospektíven a születésnapot, és ezt követi az utolsó jelenet; a szétesettség ölt így formát. Ez eddig még kevés lenne. Mindezt „megbolondítja” egy gramofon időnként felsejlő hangja, ahonnan a legőszintébb reménykedés pillanataiban szólal meg a múlt. Ez működik, mert mikor Irina utópiát, korlátlan lehetőségeket sejtve áriába fogna, megelőzi őt a (lejárt) lemez. Saját hangját hallja, amint évekkorábban rácsodálkozik azokra a gondolatokra, amelyekről azt hitte, csak épp az imént fogalmazódtak meg benne. Vagyis bár lát-

FENT: Kristán Attila (Andrej) és Szűcs Nelli (Natasa)
LENT: Szoljonij; Trill Zsolt (bal szélén)

szólag ide-oda ugrálunk az időben, az valójában egyáltalán nem telik, tökéletesen megállt.

De maradhatunk-e egyformák ennyi időn keresztül, ha megpróbálunk is ellenállni a változásnak? Ha kétszer fogok neki ugyanannak a gondolatsornak, az ugyanazt jelenti-e még? Vidnyánszky *Három nővér*-ben a szereplők megannyi öntudatlan Krapp Beckett *Az utolsó tekercséből*. Meghallgatják saját hangjuk felvételét a múltból. Fel-feldereng bennük, ha nem is a tudatosság, de az érzések szintjén, hogy „ez már nem először történik”. Kevés, ha most döntenek a változás mellett, már rég abban kellene élniük. Más irodalmi hősökkel már rég Moszkvában, Eldorádóban, a lehető világok legjobbikában lenne a helyük, már rég el kellett volna érniük a *napsütötte sávig*, vagy épp el az imádot Moszkvából, Petuskiba... De ezek azok a helyek, ahová nem szokás eljutni. A három nővér olvasztott kockacukorból ki is rakja a Kremlet, Moszkva jelképét a falon, de mire elkészülne a mozaik, és a nővérek diadalittasan „Moszkva” kiáltásban törnének ki, a kép fele egyből le is omlik, mint Déva vára, egyetlen meg-rázó jelenetbe sűrítve az illúziók hamisságát.

Nemcsak a hangok felvétele pereg a gramofonon, a 2003-as zsámbéki bemutató is fel-feltűnik a falon, vissza lehet pörgetni, nem igazi, csak film. A felvétel felismerése mégis túlzottan bennfentes tudást igényel, mivel az előadás szerencsére megváltozott, most Zsámbékon sem az eredeti terében vitték színre. Hogy vajon a vetítés mennyire tudatosan reflektál egyes jelenetekre, az többszöri megnézésre derülne csak ki, mivel ez a *Három nővér* többszólamú előadás. Már a drámában sem kommunikálnak egymással a szereplők, mindenki csak a saját rögeszméjét hajtogatja, adekvát tehát párhuzamos történetekké alakítani, ami látszólag dialógus. Figyelmünk így mindenképpen megoszlik a széles(vásznú) színpadon, amit egyenletesen beborít a múlt ezernyi haszontalan limlomja. Miközben egyszer sem rendezik át a színpadot, a szereplők céljainak megfelelően változtat helyet a szemét.

Natasa és a család harcának lényege mutatkozik meg abban a látszólag mellékes némajátékban, amikor egymás tudtán kívül harcolnak a polcok szerepéért: hogy virágot célszerű-e rajtuk tartani vagy inkább könyveket. Mindenkinek megvan a maga rögeszméje, a tárgyfelhalmozás mögött pedig ugyanaz áll, mint a gramofon tekercseinek háttérében: nem tudják kihajítani a múltat. Natasa az első jelenetben ruhát válogat a tűzvész sújtotta szegényeknek, de csak igen kevés holmiról dönt úgy, hogy az felesleges. Vidnyánszkynek kéne Tolnai Ottó a maguk tárgyaihoz mániákusan ragaszkodó, rögeszmés emberekről szóló darbjait megrendeznie. Mert bár a szereplők játékmódja pszichológiai realizmust mutat, az előadás magasabb szinteken jár, akár egy zenemű. A szimbolikus térben ruha és könyv egymás mellett szárad a kifeszített köteleken, mintegy a tudás hiábalóságának mementójaként.

Ezek mellett az apró és pontos képek mellett, amelyek belesimulnak a részletgazdag előadásba, egy do-log akad, amiért megjegyzem magamnak ezt a zsámbéki estét. Ez pedig a Szűcs Nelli alakította Natasa alakja. Tekintve, hogy hány *Három nővér*-előadás volt már a világon, nem mernék megesküdni rá, hogy előzmény nélküli, de nekem mindenképp meglepő újra-értelmezés. Ez a Natasa ugyanis elsősorban nem elvetemült, nem is hiú díva, hanem menthetetlenül *feleség*. Férjé és feleséggé lenni a kicsinyesség netovábbja az orosz irodalomban. Ez a Natasa a maga nemében szerethető, úgy sétál a többi szereplő nagyra törő álmái között, mint Hamlet körül Rosencrantz és Guildenstern, egy személyben. Elsősorban fárasztja a többieket, kevésbé irritálja. Primitív, de a cselédekkel szembeni otromba és érzéketlen mondatai ellenére sem lesz szörnyeteg, mert nem tudatos rosszindulat vezérli. Inkább az válik hangsúlyossá, hogy ő itt a legnagyobb áldozat. Butaságában egyedül őt nem gyötri a múlt fel-felhangzó tekercseinek visszhangja, csak néha érez valami furcsa kényelmetlenséget a körülötte születő tragédiák metszéspontján állva, és észre

sem veszi az előadás végén, hogy egyedül marad a házban, ahol átvette az uralmat. A nyitott falon keresztül mindenki távozik a szabadba. Talán megelégtették a várakozást? Talán rájönnek, hogy nekik is kéne tenni valamit a boldogulásukért? Egyetlen néma jelenettel keresztülhúztak négy felvonás reménytelen monologizálást? Natasa ekkor, erről *még* semmit sem tud.

ANTON CSEHOV: HÁROM NŐVÉR
(Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház – Zsámbéki Színházi Bázis)

Díszlet: Alexander Belozub. **Jelmez:** V. Csolti Klára. **Rendező:** Vidnyánszky Attila.

Szereplők: Kristán Attila, Szűcs Nelli, Kacsur Andrea, Orosz Ibolya, Vass Magdolna, Kacsur András, Tóth László, Ivaskovics Viktor, Trill Zsolt, Varga József, Rác József, Szabó Imre, Sótér István, Orosz Melinda, Katkó Ferenc, Béres Ildikó, Ferenczi Attila.

